

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
Γ ΛΥΚΕΙΟΥ

☞ Λιδαγμένο κείμενο ☞

Αριστοτέλους *Ἠθικά Νικομάχεια Β 6, 10-13*

- A.** Για παράδειγμα, είναι δυνατόν κανείς να νιώσει φόβο και θάρρος και επιθυμία και οργή και ευσπλαχνία και γενικά ευχαρίστηση και δυσαρέσκεια και σε μεγαλύτερο και σε μικρότερο βαθμό, και τα δύο αυτά δεν είναι καλά (ή: και στις δύο περιπτώσεις δεν είναι καλό)- το (να τα αισθάνεται όμως κανείς όλα αυτά) τη στιγμή που πρέπει και σε σχέση με τα πράγματα που πρέπει και σε σχέση με τους ανθρώπους που πρέπει και για το λόγο που πρέπει και με τον τρόπο που πρέπει, (αυτό είναι) το μέσον και το άριστον, το οποίο ακριβώς έχει άμεση σχέση (ή: σχετίζεται βέβαια) με την αρετή. Όμοια και στις πράξεις υπάρχει υπερβολή και έλλειψη και το μέσο. Εξάλλου η αρετή αναφέρεται στα συναισθήματα και στις πράξεις, στα οποία η υπερβολή αποτελεί λάθος (ή: σφάλμα) και επικρίνεται, το ίδιο και η έλλειψη, ενώ το μέσο επαινείται και είναι το σωστό.

Μονάδες 10

- B1.** Ο Αριστοτέλης συνδέει στενά την ηθική αρετή με τα **συναισθήματα** που προκαλούνται από τα **έργα** μας (*Ἡ δ' αρετή περὶ πάθη καὶ πράξεις ἐστίν*). Στην αναζήτηση της υποκειμενικής μεσότητας της αρετής καταλήγει σε κάποιους **δεοντολογικούς κανόνες**, η εφαρμογή των οποίων απαιτεί χρόνο, κόπο και συνειδητοποίηση. Η υπερβολή και η έλλειψη στην εκδήλωση των συναισθημάτων δεν είναι το σωστό (*ἀμφοτέρω οὐκ εὔ*), καθώς απομακρύνονται από αυτό που πρέπει και κατακρίνονται (*ἀμαρτάνεται καὶ ψέγεται*).

Αντίθετα, το σωστό και αυτό που επιβραβεύεται (*ἐπαινεῖται καὶ κατορθοῦται*) είναι τα συναισθήματα να εκδηλώνονται κάτω από ορισμένες **προϋποθέσεις**, όχι ασυλλόγιστα και σπασμωδικά. Ο φιλόσοφος προσδιορίζει με ακρίβεια και σαφήνεια το “πρέπει”, συνδέοντάς το με το χρόνο (*τὸ δ' ὅτε δεῖ*), τις συνθήκες (*ἐφ' οἷς*), τα πρόσωπα (*πρὸς οὓς*), το λόγο (*οὔ ἔνεκα*) και τον τρόπο (*ὡς δεῖ*) εκδήλωσής τους. Τα παραπάνω κριτήρια εξασφαλίζουν την **κοινωνική αποδοχή** συναισθημάτων και ενεργειών και, κατά συνέπεια, την **εγκυρότητα** της μεσότητας.

Επομένως, η μεσότητα δεν είναι κάτι το σταθερό και αμετάκλητο. Δεν είναι υπόθεση ποσότητας, είναι υπόθεση ποιότητας: είναι κάτι σχετικό με τον καθένα μας (πρός *ἡμᾶς*). Συνεπώς, για όποιον ενδιαφέρεται να την αποκτήσει η **υποκειμενική μεσότητα προσαρμόζεται και αναζητείται** κάθε φορά μέσα **στις** πολλές και διάφορες **συνθήκες** της ανθρώπινης δράσης. Είναι λοιπόν **προσωπική ευθύνη** του καθενός ο εκάστοτε **προσδιορισμός του “πρέπει”** για την καλύτερη δυνατή κατάληξη, την ποιοτική τελειότητα. Όπως σχολιάζει ο Κ. Κατσιμάνης, η *ηθικά εύστοχη συμπεριφορά θεμελιώνεται στην επιτυχημένη εκτίμηση, κάθε φορά, των αντικειμενικών συνθηκών κατά την ώρα της πράξης.*

Όλα αυτά τα “δεῖ”, καθώς και η κοινωνική διάσταση των άκρων (δηλ. της κακίας) (ή μὲν ὑπερβολή ἀμαρτάνεται καὶ ψέγεται καὶ ἡ ἔλλειψις) και του μέσου (δηλ. της αρετής) (τὸ δὲ μέσον ἐπαινεῖται καὶ κατορθοῦται) οπωσδήποτε συνδέονται με τις συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες ζωής του φιλοσόφου μέσα στην τότε πόλη-κράτος. Γι’ αυτό το λόγο ο Α. Lesky γράφει για τα *Ἠθικά Νικομάχεια* ότι «είναι μια ανάλυση του ηθικού, όπως αυτό παρουσιάζεται κάτω από τις διάφορες συνθήκες της πραγματικότητας» και προσθέτει πως «ο Αριστοτέλης, σε πολύ ανώτερο βαθμό από τον Πλάτωνα, λαμβάνει υπόψη του την **καιρικότητα της ανθρώπινης συμπεριφοράς**».

Μονάδες 15

- B2.** Μετά το σαφή προσδιορισμό του μέσου στα συναισθήματα και τις αντίστοιχες πράξεις, ο Αριστοτέλης ορίζει την ηθική αρετή ως **μεσότητα** (μέσον τε) αλλά και ως **ακρότητα** και συγκεκριμένα ως υπερβολή, καθώς της αποδίδει ένα επίθετο υπερθετικού βαθμού (καὶ ἄριστον).

Αυτή η φαινομενικά **οξύμωρη** φράση ερμηνεύεται από τον Γεωργούλη: «Κατά το οντολογικό της περιεχόμενο, δηλαδή κατά την αξιολογική της ύλη, είναι η αρετή **μεσότητα**, αλλά κατά τον αξιολογικό της χαρακτήρα είναι κάτι το απόλυτο, το οποίο δεν επιδέχεται καμία επιπλέον υπερβολή». Με απλούστερα λόγια η εκ πρώτης όψεως **αντίφαση αίρεται**, αν οι δύο έννοιες εξεταστούν σε σχέση με το πεδίο ορισμού τους. Η αρετή, επομένως, προκύπτει από τη **μεσότητα** των συναισθημάτων και των πράξεων ως προς τα δύο άκρα, την έλλειψη και την υπερβολή, που απορρίπτονται και κατακρίνονται. Είναι ωστόσο **καθεαυτήν ακρότητα**, γιατί είναι το υψηλότερο και σπουδαιότερο γνώρισμα του ανώτερου αξιολογικά όντος, που δεν επιδέχεται υπερβολή ή έλλειψη· είναι ολοκληρωμένη και τέλεια κατάσταση, δεν ξεπερνιέται από τίποτε άλλο και ξεπερνά όλα τ’ άλλα. Έτσι, ο φιλόσοφος συσχετίζει ετυμολογικά και εννοιολογικά τις λέξεις ἄριστον - ἀρετή (όπως έκανε αρχικά με τις

λέξεις *ἠθικός - ἔθος*). Άρα η **αρετή-μεσότητα** μπορεί και πρέπει να νοηθεί ως ενιαία και αδιαίρετη **ἠθική τελειότητα** στον **υπέρτατο αξιολογικό βαθμό**.

Μονάδες 15

- B3.** α. Λάθος, β. Λάθος, γ. Σωστό, δ. Λάθος, ε. Σωστό, στ. Λάθος, ζ. Λάθος, η. Λάθος, θ. Σωστό, ι. Λάθος

Μονάδες 10

B4.

α.

- ✓ διορθωτής → κατορθοῦται
- ✓ αηδία → ἡσθῆναι
- ✓ άψογος → ψέγεται
- ✓ περίβλημα → ὑπερβολή
- ✓ ανελέητος → ἐλεῆσαι

Μονάδες 5

β.

- θαρρῆσαι → θαρραλέος
- πράξεις → πρακτικός
- ἔστιν → ουσιώδης
- ἔλλειψις → ἔλλειμμα
- ἐπαινεῖται → επαινέτης

Μονάδες 5

⚡ Αδίδακτο κείμενο ⚡

Ἰσοκράτους Παναθηναϊκός, 185-187

Γ.1.

Απορώ που κάποιοι δεν θεωρούν πως οι μάχες και οι νίκες που κερδίζονται άδικα (ή: σε αντίθεση προς το δίκαιο) είναι πιο αισχρές και περισσότερο επονειδιστες (ή: ατιμωτικές) από τις ήττες που προκύπτουν χωρίς δειλία, και μάλιστα ενώ γνωρίζουν ότι πολλές φορές μεγάλες αλλά φαύλες (στρατιωτικές) δυνάμεις υπερισχύουν ανδρών σπουδαίων και αποφασισμένων να ριψοκινδυνεύουν για την πατρίδα. Πολύ πιο σωστά (ή: δικαιολογημένα) θα επαινούσαμε αυτούς παρά εκείνους που είναι πρόθυμοι να δίνουν τη ζωή τους

για ξένα πράγματα και μοιάζουν με τα μισθοφορικά στρατεύματα· γιατί αυτές αφενός είναι συμπεριφορές ποταπών ανθρώπων, κι αφετέρου θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί πως είναι αμέλεια των θεών το να χάνουν κάποιες φορές οι ενάρετοι απ' όσους θέλουν να αδικούν.

Μονάδες 20

- Γ.2.α.**
αἰσχίους :	αἰσχροῦς
ὄνειδῶν :	ὄνειδει
κρείττους :	κράτισται
ἀνδρῶν σπουδαίων :	ἄνερ σπουδαῖε

Μονάδες 5

- β.**
συμβαινούσας :	συμβῆναι
εἰδότες :	οἶσθα
αἰρουμένων :	ἔλοῦ
ἀποθνήσκειν :	ἀποθάνωμεν
φήσειεν :	φαίη

Μονάδες 5

Γ.3.α.

(ἦ) τὰς ἦττας :	β' ὅρος σύγκρισης, υποκείμενο στο
απαρέμφατο «εἶναι» (ετεροπροσωπία).
(καὶ ταῦτ') εἰδότες :	εναντιωματική μετοχή, συνημμένη στο
υποκείμενο του ρήματος «τινές».
κρείττους :	κατηγορούμενο στο «δυνάμεις» από το
συνδετικό ρήμα «γίγνονται».
περὶ τῶν ἄλλοτριῶν :	εμπρόθετος προσδιορισμός του σκοπού στο
«ἀποθνήσκειν».
στρατεύμασιν :	δοτική αντικειμενική στο «ὁμοίους».
ταῦτα :	υποκείμενο στο ρήμα «ἔστιν» (απτική
σύνταξη).

ΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 11 -- ΠΕΙΡΑΙΑΣ -- ΤΗΛ. 210-4224752

(τὸ) ἀγωνίζεσθαι : έναρθρο απαρέμφατο, υποκείμενο στο
απαρέμφατο «εἶναι» (ετεροπροσωπία).

Μονάδες 7

β. **μεγάλας** δυνάμεις, **πονηράς** δὲ καὶ πολλάκις **γιγνομένης** κρείττους
ἀνδρῶν σπουδαίων καὶ κινδυνεύειν ὑπὲρ τῆς πατρίδος αἰρουμένων

Μονάδες 3

ΟΡΟΣΗΜΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

Στασιόνη Ειρήνη